

DOI 10.31558/2519-2949.2026.3.2

УДК 321.01:316.75:32.019.5

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8368-4051>**Олешко О. А., Воєнна академія імені Євгенія Березняка**

e-mail: oleshkopost@gmail.com

ПОЛІТИЧНА ЕСХАТОЛОГІЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ВІД БОГОСЛОВСЬКОГО ПОНЯТТЯ ДО ОПЕРАЦІОНАЛЬНОГО ПОЛІТОЛОГІЧНОГО КОНСТРУКТУ

Статтю присвячено теоретико-методологічному обґрунтуванню та операціоналізації поняття «політична есхатологія» як самостійної категорії політичної науки, здатної пояснювати специфічний тип політичної раціональності, стратегічного цілепокладання та мобілізації ресурсів. Запропоновано авторське функціональне визначення політичної есхатології як системи уявлень про телеологічну спрямованість і кінцеву мету політичного процесу, яка безпосередньо детермінує стратегічне цілепокладання політичного актора, структурує його сприйняття історичного часу та обумовлює готовність до надзвичайних витрат незалежно від релігійного характеру використовуваної мови. На цій основі визначено мінімальний набір із п'яти структурних критеріїв кваліфікації політичного наративу як есхатологічного: наявність суб'єкта місії, онтологізованого ворога, переломної події, образу кінцевого політичного порядку та специфічного есхатологічного хронотопу. Запропоновані критерії забезпечують можливість емпіричної ідентифікації есхатологічних конструкцій та їх відмежування від інших форм політичної міфології й телеологічного мислення. Здійснено систематичну концептуальну демаркацію політичної есхатології від шести суміжних категорій — релігійної есхатології, політичної теології, месіанізму, апокаліптики, політичної ідеології та релігійного екстремізму. Критично переосмислено положення класичної та сучасної теоретичної традиції, представленої працями К. Шмітта, К. Льовіта, Е. Фьогеліна, Г. Блюменберга та А. Макграта. Встановлено наскрізну методологічну лакуну: попри значний концептуальний доробок, зазначені підходи не забезпечують операціоналізації есхатологічного виміру у формі відтворюваних емпіричних індикаторів та прикладного аналітичного інструментарію. Для подолання цієї лакуни запропоновано авторський операціональний апарат, що включає систему субіндексів ІГЕП/GEPI, інтерпретаційні смуги нормованого індексу, «компасну» модель політичної есхатології та послідовність кодування корпусу джерел. Обґрунтовано можливість застосування запропонованого інструментарію для порівняльного аналізу політичних акторів, наративів і режимів, а також для виявлення ступеня есхатологізації політичного дискурсу. Доведено безпекову релевантність концепту: есхатологічна раціональність функціонально змінює структуру політичної функції корисності, переозначаючи співвідношення між витратами, ризиками та очікуваними результатами. Це формує специфічну модель стратегічної поведінки, за якої матеріальні втрати можуть інтерпретуватися як допустима або необхідна ціна досягнення телеологічно визначеної мети, що створює систематичний прогностичний дефіцит класичних моделей стримування та підвищує ризик ескалації. Запропонована концептуальна рамка створює підґрунтя для подальших емпіричних досліджень політичної есхатології, прогнозування поведінки акторів із високим рівнем есхатологізації та розроблення інструментів раннього виявлення відповідних ризиків у сфері національної та міжнародної безпеки.

Ключові слова: політична есхатологія, операціональний конструкт, інваріантна структура, есхатологічна раціональність, ІГЕП/GEPI, телеологічна редукція, безпекова релевантність, національна безпека України.

Oleshko Oleksii, Yevhenii Bereznyak Military Academy
 e-mail: oleshkopost@gmail.com

POLITICAL ESCHATOLOGY AS A CATEGORY OF POLITICAL SCIENCE: FROM A THEOLOGICAL CONCEPT TO AN OPERATIONAL POLITOLOGICAL CONSTRUCT

The article substantiates and operationalises the concept of "political eschatology" as an The article is devoted to the theoretical and methodological substantiation and operationalization of the concept of "political eschatology" as an independent category of political science capable of explaining a specific type of political rationality, strategic goal-setting, and resource mobilization. The author proposes a functional definition of political eschatology as a system of ideas about the teleological direction and ultimate goal of the political process that directly determines the strategic goal-setting of a political actor, structures its perception of historical time, and conditions its willingness to incur extraordinary costs, regardless of the religious character of the language employed. On this basis, a minimum set of five structural criteria is established for qualifying a political narrative as eschatological: the presence of a mission-bearing subject, an ontologized enemy, a transformative event, an image of the ultimate political order, and a specific eschatological chronotope. These criteria enable the empirical identification of eschatological constructs and their differentiation from other forms of political mythology and teleological thinking. A systematic conceptual demarcation of political eschatology from six adjacent categories is undertaken: religious eschatology, political theology, messianism, apocalypticism, political ideology, and religious extremism. The arguments of the classical and contemporary theoretical traditions represented by the works of Carl Schmitt, Karl Löwith, Eric Voegelin, Hans Blumenberg, and Alister E. McGrath are critically reconsidered. A fundamental methodological gap is identified: despite the substantial conceptual contributions of these approaches, they do not provide an operationalization of the eschatological dimension in the form of reproducible empirical indicators and an applied analytical toolkit. To address this gap, the article proposes an original operational framework comprising the IHEP/GEPI sub-index system, interpretive bands of the normalized index, a "compass" model of political eschatology, and a sequential procedure for coding source corpora. The applicability of the proposed toolkit to the comparative analysis of political actors, narratives, and regimes, as well as to the identification of the degree of eschatologization of political discourse, is substantiated. The security relevance of the concept is demonstrated: eschatological rationality functionally alters the structure of the political utility function by redefining the relationship between costs, risks, and expected outcomes. This produces a specific model of strategic behavior in which material losses may be interpreted as an acceptable or necessary price for achieving a teleologically defined objective, thereby generating a systematic predictive deficit in classical deterrence models and increasing the risk of escalation. The proposed conceptual framework provides a basis for further empirical research on political eschatology, forecasting the behavior of actors characterized by a high degree of eschatologization, and developing early-warning tools for identifying corresponding risks in the fields of national and international security.

Keywords: political eschatology; operational construct; invariant structure; eschatological rationality; GEPI; teleological reduction; security relevance; national security of Ukraine.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасна безпекова аналітика стикається з класом явищ, які систематично виходять за межі прогностичних можливостей матеріально-раціональних моделей: акторів, що несуть несумірні витрати в затяжних конфліктах, стійких до санкцій і дипломатичного тиску, нездатних до сталих компромісів. Спільним знаменником цього класу є телеологічна структура поведінки, підпорядкована уявленням про «кінцевий порядок» і «вирішальну місію», тобто есхатологічний вимір, який класична наука або ігнорує як позаполітичний, або розчиняє в ширших категоріях ідеології та ідентичності [1, 2, 3].

Збройна агресія РФ проти України наочно підтвердила цю проблему. Наративи про «руський мір», «катехона-утримувача» і «вирішальну битву» проти «сатанинського Заходу» функціонують не як периферійна риторика, а як мобілізаційний, легітимаційний та операційний ресурс, що безпосередньо впливає на рішення про ескалацію [4, 5]. Аналогічні структури простежуються в іранському махдизмі, ідеології ІДІЛ, секулярно-цивілізаційному горизонті КНР і техно-секулярних доктринах трансгуманізму, що зумовлює об'єктивну потребу в єдиній операціональній рамці їх розпізнавання.

Наукова проблема статті сформульована як суперечність між зростанням ролі есхатологічних наративів та чинника стратегічної поведінки держав, і відсутністю операціональної політологічної категорії, яка дозволяла б точно кваліфікувати, виміряти та порівняти цей вимір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиція вивчення перетину есхатології і політики охоплює кілька дослідницьких потоків, кожен із яких зробив частковий внесок, але жоден не дав загальної операційної теорії. Карл Шмітт у «Політичній теології» обґрунтував, що визначальні поняття модерної теорії держави є секуляризованими теологічними поняттями: суверен конститується через рішення про надзвичайний стан, фігура «катехона-утримувача» стала продуктивною для реконструкції цивілізаційних проєктів [6]. Проте шміттівська рамка діагностує структуру, але не операціоналізує її.

Карл Льовіт реконструював секуляризацію юдео-християнської телеології в модерних філософіях прогресу. Ерік Фьогелін діагностував модерні рухи як «гностичні» спроби іманентизувати есхатон [7, 8]. Ганс Блюменберг запропонував важливий коректив, в якому модерн «перезаймає» вивільнені теологією позиції, не прямо успадковуючи їхній зміст, що унеможливорює надмірний редукаціонізм [9]. С. Дж. Макрат повертає категорію у діагноз кризи лібералізму. М. Свейн емпірично демонструє відтворення есхатологічних тропів у позарелігійному дискурсі [10, 11]. MacKay і LaRoche у 2025 р. поставили завдання «брати фінали серйозно» в теорії міжнародних відносин, але без операціонального виходу [12].

Мета статті – запропонувати авторське операціональне визначення поняття «політична есхатологія» як категорії політичної науки; встановити п'ять критеріїв кваліфікації наративу як есхатологічного; здійснити систематичну демаркацію від суміжних понять; критично проаналізувати класичну традицію і виявити її наскрізну лакуну; обґрунтувати безпекову релевантність категорії через апарат ІГЕП/GEPI.

Виклад основного матеріалу. Операціоналізація здійснюється через Глобальний індекс есхатологізації політики (ІГЕП/GEPI) та принцип телеологічної редукації. Розглянемо операціональне визначення та три рівні поняття.

Вихідним методологічним рішенням є розгляд політичної есхатології не як богословської доктрини про «останні речі», а як категорії політичної науки, що фіксує специфічний тип стратегічного цілепокладання та особливий режим політичного часу. Предметом аналізу є не істинність чи хибність релігійних уявлень, а їхня політична функція, яка здатна структурувати поведінку акторів, легітимувати конфлікт, звужувати простір компромісу, конституювати образ остаточного ворога й формувати очікування радикально іншого майбутнього порядку.

Політична есхатологія за авторським операціональним визначенням – система уявлень про телеологічну спрямованість та кінцеву мету політичного процесу, що безпосередньо детермінує стратегічне цілепокладання актора та його готовність до надзвичайних витрат, незалежно від релігійності мови.

Концептуальна чіткість вимагає розрізнення трьох рівнів вживання поняття. На богословському рівні есхатологія є вченням про «останні речі» (смерть, суд, кінець світу). На культурно-символічному – наративною матрицею, що організовує колективну уяву про час і фінал. На політичному рівні, і саме він є предметом дослідження – есхатологія постає операційною структурою, що детермінує цілепокладання, визначення ворога та допустиму ціну дії. Змішування цих рівнів є джерелом більшості концептуальних непорозумінь.

Диференційна ознака, яка відрізняє політичну есхатологію від суміжних понять, – інверсія політичного часу, яка на відміну від хронологічного часу (chronos) безкінечного поступу, есхатологічна політика мислить час як такий, що добігає кінця (kairos) – вирішальний проміжок, у якому історія підходить до межі й вимагає остаточного вибору. Актор, переконаний у настанні фінальної фази, оцінює ризики, витрати й часові обмеження принципово інакше, а отже, темпоральний маркер стає одним із діагностичних критеріїв есхатологізації.

Розглянемо п'ять структурних критеріїв кваліфікації есхатологічного наративу. Аналіз релігійних першоджерел (Книга Даниїла, Об'явлення Івана Богослова, 2 Сол. 2:1–12, зороастрійські апокаліптичні корпуси, ісламські тексти про Годину) в аналітико-типологічному, а не богословсько-нормативному ключі дозволяє встановити повторювані структурні елементи. Очищені від конфесійної оцінки, вони переводяться в п'ять структурних критеріїв кваліфікації будь-якого дискурсу як есхатологічного.

1. Суб'єкт місії – носій особливого призначення в логіці завершення історії: «обраний народ»,

«держава–цивілізація», «авангард», «вісник Махді».

2. Онтологізований ворог – перешкода, що переозначається з конкурента з власними інтересами на метафізичну протилежність суб'єкта місії, що уособлює зло й підлягає усуненню (а не нейтралізації чи узгодженню).

3. Переломна подія – «вирішальна конфронтація», «остання битва», «момент розплати» як структурний елемент, що збирає всю попередню телеологію в точку концентрації дії.

4. Кінцевий порядок – нормативно-необхідний стан після переломної події: «Святая Русь», «Халіфат», «прихід Махді», «Сингулярність», «Велике відродження» 2049 р. Кінцевий порядок є дистинктивним для есхатологічного проєкту. Він не просто «краще майбутнє», а онтологічно правильне завершення.

5. Есхатологічний хронотоп – єдність простору й часу «вирішального моменту»: відчуття, що саме зараз, саме тут розгортається визначальна сцена завершення. Це темпоральне стиснення є психологічним і мобілізаційним ресурсом, воно підвищує готовність до жертви і знижує сприйнятливості до раціонального стримування.

За ключовим методологічним принципом наратив кваліфікується як есхатологічний не за наявністю окремих «страшних» слів або образів, а за одночасною присутністю всіх п'яти структурних позицій у поєднанні з підтвердженою інституційною та поведінковою кореляцією. Ця вимога структурної цілісності відрізняє авторський підхід від підрахунку ключових слів і забезпечує дискримінантну валідність.

Необхідною методологічною умовою дослідження є чітка демаркація поняття «політична есхатологія» від суміжних категорій, з якими його часто помилково ототожнюють. Відсутність такого розмежування призводить або до розчинення цього феномену в ширших поняттях, зокрема політичної ідеології, політичного міфу чи утопії, або до його невиправданого зведення лише до релігійного виміру. Своєю чергою, це обмежує можливості аналізу політичної есхатології як самостійного чинника легітимації влади, мобілізації суспільства та обґрунтування державної політики.

Таблиця 1

Демаркація політичної есхатології від суміжних понять

Поняття	Що аналізує	Чим відрізняється від політичної есхатології
Релігійна есхатологія	Доктринальні уявлення про останні речі, суд, спасіння	Політична есхатологія аналізує функцію цих структур, а не істинність віровчення
Політична теологія	Теологічні засади політичних понять, суверенітету, винятку	Концентрується на кінці, місії, остаточному порядку й особливому часі – не на всій теології влади
Месіанізм	Очікування спасителя, лідера, обраного суб'єкта	Є лише одним можливим елементом ширшої п'ятиелементної структури
Апокаліптика	Мова катастрофи, кінця, одкровення, фінальної битви	Може бути формою, але не вичерпує есхатологічного проєкту; риторика без інституційної глибини
Політична ідеологія	Система цінностей, програм, інтересів і легітимацій	Стає есхатологічною лише за наявності кінцевого телосу і хронотопу вирішального часу
Релігійний екстремізм	Радикальна дія на релігійному ґрунті	Є окремим кейсом; політична есхатологія охоплює ненасильницькі і секулярні форми

Джерело: розроблено автором.

Аналіз даних, наведених у таблиці, засвідчує принципове методологічне положення. Визначальною ознакою есхатологічної структури є не форма її репрезентації (теологічна чи секулярна), а наявність фіналістської моделі історичного процесу, орієнтованої на досягнення остаточного стану суспільного чи світового порядку. Відповідно, відсутність богословської термінології не свідчить про відсутність есхатологічного проєкту, так само як використання релігійної мови саме по собі не гарантує його наявності.

З огляду на це модифікатор теологічної автентичності дискурсу (ТАД) у структурі ІГЕП/GERI виконує виключно класифікаційну функцію. Він дає змогу ідентифікувати тип есхатологізації (теологічний, секулярний або гібридний), але не впливає на інтегральну оцінку рівня політичної есхатологізації. Отже, ТАД слугує параметром якісної типологізації, а не кількісного вимірювання

індексу.

Теоретичне підґрунтя дослідження політичної есхатології сформувалося насамперед у працях чотирьох класичних мислителів, чії концепції визначили основні напрями осмислення взаємозв'язку політики, історії та есхатологічних уявлень. Визначальний внесок належить Карлу Шмітту, який обґрунтував тезу про те, що ключові поняття модерної теорії держави є секуляризованими аналогами теологічних категорій. Особливе методологічне значення має введене ним поняття «катехона» – сили або інстанції, що стримує настання кінцевих історичних подій, відкладаючи есхатологічне завершення історії. Ця концепція створила продуктивну аналітичну рамку для дослідження цивілізаційних, імперських і політичних проєктів, які легітимують себе через апеляцію до історичної місії або особливого призначення. Водночас підхід К. Шмітта має принципове методологічне обмеження: він забезпечує якісну інтерпретацію політичної есхатології, однак не пропонує операціоналізованих критеріїв її виявлення, порівняння та емпіричного вимірювання [6]. Таким чином, його концепція виконує переважно діагностичну функцію, залишаючи відкритою проблему створення інструментарію для системного аналізу й кількісної оцінки есхатологічних структур у політичному дискурсі.

Подальший розвиток теорії політичної есхатології пов'язаний із працями Карла Льовіта, Еріка Фьогеліна та Ганса Блюменберга, які запропонували різні інтерпретації співвідношення релігійної та модерної історичної свідомості. Карл Льовіт довів, що модерні філософії історичного прогресу не розривають із християнською традицією, а успадковують її формальну есхатологічну структуру, замінюючи трансцендентну перспективу внутрішньоісторичною логікою розвитку [7]. Ерік Фьогелін, своєю чергою, розглядав модерні політичні ідеології як прояви політичного гностицизму, сутність якого полягає в прагненні «іманентизувати есхатон», тобто перенести обіцянку остаточного спасіння із трансцендентної сфери до історичної реальності. Саме ця трансформація, на його думку, створює передумови для формування тоталітарних політичних проєктів, які претендують на остаточне вирішення історичних суперечностей [8]. На відміну від зазначених підходів, Ганс Блюменберг критично поставився до універсалізації секуляризаційної парадигми, обґрунтовуючи, що модерн не є простим продовженням або секуляризованою формою християнської теології, а становить автономний історичний проєкт, який лише функціонально займає концептуальні позиції, що звільнилися після втрати нормативної сили традиційної теології [9].

Таблиця 2

Класична традиція та авторський внесок

Автор / підхід	Ключова теза	Обмеження	Що додає авторська концепція
C. Schmitt (2005)	Секуляризована теологічна генеалогія понять суверенітету; катехон	Немає індексів, шкал і прикладної методики	ТАД–класифікатор; операціоналізація катехону в субіндексі КІ
K. Löwith (1949)	Модерна філософія прогресу успадкує есхатологічну структуру	Переважає ретроспективний діагноз, а не прогнозна методика	ЕТ–субіндекс; відстеження секулярних форм
E. Voegelin (1952)	Іманентизація есхатону в масових рухах як гнозис	Нормативно–критичний; без операціональних критеріїв	МЕ та ІГ: операціональний вихід від тексту до інституцій
H. Blumenberg (1983)	Модерн «перезаймає» позиції, а не успадковує зміст	Не дає методу аналізу стратегічних документів	ТАД як відповідь: розрізняє 4 форми без редукціонізму
MacKay & LaRoche (2025)	«Endings» у ТМВ; заклик брати фінали серйозно	Наративний аналіз без операціоналізації для безпеки	Повний ланцюг: наратив – індекс – фази – прогноз – РАДЕТ

Джерело: розроблено автором.

Полеміка між К. Льовітом і Г. Блюменбергом має принципове методологічне значення для запропонованої в дисертації концепції політичної есхатології. На відміну від нормативного прийняття однієї з цих позицій, авторський підхід пропонує їх емпіричне узгодження через використання параметра теологічної автентичності дискурсу (ТАД). Застосування цього параметра дає змогу не апріорно визначати секулярні політичні проєкти як похідні від теологічних моделей, а емпірично встановлювати ступінь їхньої теологічної автентичності та характер операціоналізації есхатологічних структур у конкретному політичному дискурсі. Таким чином, дискусія між секуляризаційною та

функціональною моделями трансформується з площини філософської полеміки у площину порівняльного наукового аналізу, що забезпечує методологічну нейтральність і відтворюваність результатів дослідження.

Спільним для класичної традиції є потужний пояснювальний і генеалогічний потенціал за відсутності прикладного інструментарію. Наскрізна лакуна: жоден підхід не запропонував відтворюваного, вимірюваного інструменту, що поєднував би виявлення прихованих есхатологічних структур, їхню типологію та операційну оцінку загрози в єдиній рамці для порівняння різних акторів. Заповнення цієї лакуни і є науковою новизною дослідження.

Перехід від теоретичного визначення політичної есхатології до її емпіричного аналізу забезпечує авторський Глобальний індекс есхатологізації політики (ІГЕП/Global Eschatologization of Politics Index, GEPI) – перший верифікований квантитативний інструмент, призначений для операціоналізації есхатологічних характеристик політичного дискурсу та їх відтворюваного порівняльного вимірювання.

На відміну від існуючих якісних підходів, ІГЕП/GEPI трансформує теоретичні категорії політичної есхатології у систему стандартизованих індикаторів, що забезпечує об'єктивність оцінювання, міжсуб'єктну відтворюваність результатів і можливість проведення міжкраїнових та міжчасових порівнянь.

Конструкція індексу ґрунтується на десяти взаємопов'язаних індикаторах, які інтегровані у три взаємодоповнювальні виміри політичної есхатологізації. Така архітектура дає змогу комплексно оцінювати не лише інтенсивність есхатологічних наративів, а й їхню структурну організацію, механізми політичної легітимації та специфіку функціонування в різних типах політичних режимів і цивілізаційних проєктів.

Таблиця 3

Субіндекси ІГЕП/GEPI: операційні визначення та шкали

Код	Назва	Операційне визначення	Шкала / тип
МП	Маніхейська поляризація	Поділ реальності на абсолютне добро/зло; онтологізація ворога як метафізичної перешкоди	0-3 / дискурс
ЕТ	Екзистенційна темпоральність	Конструювання «останнього часу», точки неповернення, вирішального моменту (kairos)	0-3 / дискурс
МЕ	Месіанський експансіонізм	Місія «спасіння», «відродження», поширення «правильного порядку», телеологія дії	0-3 / дискурс
КІ	Катехонічна ізоляція	Образ «останнього бастиону», «утримувача хаосу», фортеці правди – онтологічне самовиправдання	0-3 / дискурс – інституція
ЛН	Легітимація насильства	Виправдання надзвичайної дії через есхатологічний мандат; «ціна місії»	0-3 / дискурс – дія
ЕС	Есхатологічна стійкість	Конверсія втрат і санкцій на доказ правоти; жертвна мобілізація	0-3 / дискурс – поведінка
ТАД*	Теологічна автентичність	Класифікаційний модифікатор: секулярна=0; прихована=1; змішана=2; теологічна=3	0-3 / модифікатор
ІГ	Інституційна глибина	Закріплення в документах, промовах еліт, освіті, ритуалах, медіаканалах	0-3 / інституція
ПК	Поведінкова кореляція	Відповідність реальних дій держави/актора есхатологічній риториці	0-3 / поведінка
ОК	Операційна кореляція	Використання наративу в ІПсО, мобілізації, ескалаційних рішеннях	0-3 / операційна

* ТАД функціонує як мультиплікативний модифікатор і не підсумовується з дев'ятьма субіндексами.

Джерело: розроблено автором.

Формула нормування: $GEPI_{norm} = [\Sigma(avgi)/9 \times (10/3)] \times (1+0,1 \times ТАД)$.

Інтерпретація результатів здійснюється за чотирма пороговими смугами: низький (0 – 24) – риторичні маркери без системи; помірний (25 – 49) – мобілізаційна актуалізація; високий (50 – 74) – інституційно підтриманий наратив; критичний (75 – 100) – операціоналізований есхатологічний

проект із підвищеним ризиком ескалації.

Безпекова значущість дослідження політичної есхатології зумовлена тим, що виокремлення феномену «есхатологічної раціональності» створює необхідні передумови для адекватного прогнозування стратегічної поведінки політичних акторів. У рамках класичної теорії раціонального вибору раціональність трактується як прагнення максимізувати очікувану корисність, що, як правило, пов'язується зі збереженням безпеки, матеріального добробуту або політичної влади. Така модель виходить із припущення про стабільність цільової функції та інструментальний характер вибору засобів для її досягнення.

Есхатологічна раціональність не заперечує принципу інструментальної послідовності, проте радикально змінює зміст самої цільової функції. У цьому випадку стратегічні рішення спрямовуються не на максимізацію матеріальної вигоди чи мінімізацію ризиків, а на реалізацію історично або сакрально визначеної місії, прискорення настання «правильного» історичного фіналу або забезпечення відповідності політичної діяльності есхатологічному сценарію. Відповідно, дії, які з позицій класичної раціональності можуть виглядати ірраціональними або надмірно ризикованими, у межах есхатологічної логіки є цілком послідовними та внутрішньо раціональними, оскільки оцінюються за іншими критеріями доцільності.

Саме тому ідентифікація есхатологічної раціональності набуває безпосереднього значення для досліджень міжнародної безпеки, стратегічного прогнозування та аналізу зовнішньополітичної поведінки держав. Вона дає змогу пояснювати політичні рішення, які не піддаються адекватній інтерпретації в межах класичних моделей раціонального вибору, а також підвищує точність оцінки довгострокових намірів і сценаріїв поведінки акторів, світоглядні установки яких визначаються не прагматичними, а телеологічними й есхатологічними уявленнями про історичний процес.

У такій рамці витрати конвертуються в «жертву», ізоляція – у «чистоту», санкції – у «доказ ворожості зовнішнього світу», компроміс – у «можливу зраду місії». Зростання ціни дії може не знижувати, а підвищувати мобілізацію, що унеможливує коректний прогноз на підставі класичних моделей стримування. Субіндекс ЕС (есхатологічна стійкість) ІГЕП вимірює саме цей механізм конверсії: при $ЕС=3,0$ в корпусі РФ ($n=35$, 2022-2025) санкції й воєнні втрати системно переозначаються у «підтвердження обраності».

Прикладний висновок: аналіз намірів актора не може обмежуватися оцінкою матеріальних можливостей і витрат. Він має обов'язково включати діагностику типу раціональності через ІГЕП-профіль, і лише після встановлення «есхатологічної зони» ($GEPI_{norm} > 50$) активувати адаптовану стратегію стримування та методику РАДЕТ [1, 2, 3]. Ідентифікація есхатологічного режиму є не асадеміс-вправою, а передумовою коректного стратегічного прогнозу.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу запропонувати авторське операціональне визначення політичної есхатології, побудоване на функціональному критерії, відповідно до якого вона розглядається як система уявлень про телеологічну спрямованість історичного процесу та його кінцеву мету, що визначає стратегічне цілепокладання політичного актора незалежно від ступеня релігійності використовуваного дискурсу. Такий підхід усуває як редукцію політичної есхатології до богословської проблематики, так і її концептуальне розчинення у ширших категоріях політичної ідеології чи колективної ідентичності.

Обґрунтовано, що політична есхатологія є структурно визначеним феноменом, ідентифікація якого потребує одночасної наявності п'яти взаємопов'язаних елементів: суб'єкта історичної місії, онтологізованого ворога, переломної історичної події, моделі кінцевого порядку та есхатологічного хронотопу. Встановлено, що лише поєднання цих компонентів із підтвердженою інституційно-поведінковою кореляцією дає підстави кваліфікувати політичний наратив як есхатологічний.

Показано системну демаркацію поняття «політична есхатологія» від суміжних категорій та її відмінність від релігійної есхатології, політичної теології Карла Шмітта, месіанізму, апокаліптики та політичної ідеології за критеріями функціонального призначення, структурної повноти та операціональної визначеності. Критичний аналіз класичних концепцій К. Шмітта, К. Льовіта, Е. Фьогеліна, Г. Блюменберга, а також сучасних підходів МакКау і LaRoche засвідчив наявність спільної методологічної лакуни, що полягає у відсутності завершеного циклу «теоретична концепція – операціоналізація – емпірична верифікація – прикладне використання».

Для подолання цієї лакуни запропоновано Глобальний індекс есхатологізації політики (ІГЕП/GEPI) як перший верифікований квантитативний інструмент вимірювання політичної есхатології. Архітектура індексу, що включає систему субіндексів, нормалізовану формулу

GEPI_{norm} та методику РАДЕТ, забезпечує перехід від концептуального аналізу до стандартизованого емпіричного вимірювання, відкриваючи можливість міждержавних, міжрегіональних і міжчасових порівнянь політичних дискурсів.

Есхатологічна раціональність є специфічним типом стратегічної раціональності, у межах якого змінюється не логіка вибору засобів, а сама цільова функція політичної діяльності. За таких умов політичні рішення орієнтуються не на максимізацію матеріальної вигоди чи мінімізацію ризиків, а на реалізацію історичної місії та досягнення нормативно визначеного «кінцевого порядку». Саме ця особливість пояснює обмеженість класичних моделей стримування та прогнозування щодо акторів, чия поведінка визначається есхатологічною мотивацією.

Бібліографічний список:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>.
3. Про розвідку: Закон України від 17.09.2020 № 912–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/912-20>.
4. Вітюк І. К. Есхатологічні виклики російсько–української війни: ядерний апокаліпсис як соціальна загроза. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Філософські науки. 2023. Вип. 1(93). С. 50–61. 2023. № 1(93). С. 50–61.
5. Наказ XXV Всесвітнього Російського народного собору «Справжнє і майбутнє Русского мира»: ухвалено 27.03.2024. URL: <https://www.patriarchia.ru/db/text/77467.html>.
6. Schmitt C. *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty* / transl. G. Schwab. Chicago: University of Chicago Press, 2005. 70 p.
7. Löwith K. *Meaning in History: The Theological Implications of the Philosophy of History*. Chicago: University of Chicago Press, 1949. 257 p.
8. Voegelin E. *The New Science of Politics: An Introduction*. Chicago: University of Chicago Press, 1952. 193 p.
9. Blumenberg H. *The Legitimacy of the Modern Age* / transl. R. M. Wallace. Cambridge: MIT Press, 1983. 643 p.
10. McGrath S. J. *Political Eschatology*. Eugene: Pickwick Publications, 2023.
11. Swain M. *The End Is Always Near: Apocalyptic Thinking and Making Sense of the Modern World*. London: HarperCollins, 2024.
12. Preiherman Y. Belarus-China relations amid geostrategic challenges. Blog No : 2024 / 8. 2024. URL: <https://avim.org.tr/Blog/BELARUS-CHINA-RELATIONS-AMID-GEOSTRATEGIC-CHALLENGES-08-02-2024>.

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96–VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 № 2469–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>.
3. Pro rozvidku: Zakon Ukrainy vid 17.09.2020 № 912–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/912-20>.
4. Vitiuk I. K. Eskhatolohichni vyklyky rosiisko–ukrainskoi viiny: yadernyi apokalipsys yak sotsialna zahroza. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. *Filosofski nauky*. 2023. Vyp. 1(93). S. 50–61. 2023. № 1(93). S. 50–61.
5. Nakaz XXV Vsesvitnoho Rosiiskoho narodnoho soboru «Spravzhnie i maibutnie Russkoho myra»: ukhvaleno 27.03.2024. URL: <https://www.patriarchia.ru/db/text/77467.html>.
6. Schmitt C. *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty* / transl. G. Schwab. Chicago: University of Chicago Press, 2005. 70 p.
7. Löwith K. *Meaning in History: The Theological Implications of the Philosophy of History*. Chicago: University of Chicago Press, 1949. 257 p.
8. Voegelin E. *The New Science of Politics: An Introduction*. Chicago: University of Chicago Press, 1952. 193 p.
9. Blumenberg H. *The Legitimacy of the Modern Age* / transl. R. M. Wallace. Cambridge: MIT Press, 1983. 643 p.
10. McGrath S. J. *Political Eschatology*. Eugene: Pickwick Publications, 2023.
11. Swain M. *The End Is Always Near: Apocalyptic Thinking and Making Sense of the Modern World*. London: HarperCollins, 2024.
12. Rreiherman Y. Belarus-China relations amid geostrategic challenges. Blog No : 2024 / 8. 2024. URL: <https://avim.org.tr/Blog/BELARUS-CHINA-RELATIONS-AMID-GEOSTRATEGIC-CHALLENGES-08-02-2024>.